

(i) Printed Pages : 7]

Roll No. ....

(ii) Questions : 9+9+9]

Sub. Code : 

|   |   |   |   |
|---|---|---|---|
| 2 | 6 | 7 | 4 |
|---|---|---|---|

Exam. Code : 

|   |   |   |   |
|---|---|---|---|
| 0 | 3 | 0 | 9 |
|---|---|---|---|

## Master of Arts 3rd Semester Examination

# 1127

### ECONOMICS

(Opt. (iv) (b) Economics of Human Resource Development)

Paper : MAECO-303 & 304

(In All Mediums)

**Time : 3 Hours]**

**[Max. Marks : 80**

**Note :-** Attempt *five* questions in all, including question No. 1 which is compulsory and select *one* question from each Unit.

1. Attempt any *ten* parts in **25-30** words each :

- (i) What is 'Human Resource' ?
- (ii) Explain Modern approach to study Human Resource Development.
- (iii) Define Traditional approach to study Human Resource Development.

- (iv) Write any *two* emerging Human Resource Management concepts.
- (v) Give any *two* measures of human capital.
- (vi) Explain retraining giving suitable example.
- (vii) Define 'On the Job training'.
- (viii) What is the difference between endogenous and exogenous growth ?
- (ix) Explain any *two* techniques of labour demand forecasting.
- (x) Explain non-monetary incentives giving suitable example.
- (xi) What is Efficiency Wage ?
- (xii) What is the difference between a strong signal and a weak signal ?
- (xiii) Define Migration.
- (xiv) Does international migration increase welfare ?
- (xv) Explain various types of labour market discrimination.

### **Unit-I**

- 2. Write a detailed note on significance of Human Resource Development for an overpopulated country like India.
- 3. Explain Human Resource Information System.

## **Unit-II**

4. Critically analyse Becker's model of investing in Human Capital.
5. Explain Romar model of endogenous growth.

## **Unit-III**

6. How pay plans can be established in human resource market ?
7. What is the role of Government in labour market ?

## **Unit-IV**

8. Explain emerging challenges of migration.
9. Compare Becker's model of taste for Discrimination with the theory of statistical discrimination.

## हिन्दी माध्यम

नोट :- प्रश्न क्र. 1 अनिवार्य सहित कुल पाँच प्रश्न कीजिए। प्रत्येक  
इकाई से एक प्रश्न चुनिए।

1. किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (25-30 शब्दों में) :

- (i) मानव संसाधन क्या है ?
- (ii) मानव संसाधन विकास के अध्ययन के लिए आधुनिक  
उपागम का वर्णन कीजिए।
- (iii) मानव संसाधन विकास के अध्ययन के लिए परम्परागत  
उपागम की परिभाषा दीजिए।
- (iv) कोई दो मानव संसाधन प्रबन्ध की अवधारणाएँ लिखिए।
- (v) मानव पूँजी की दो मापें लिखिए।
- (vi) उचित उदाहरण देते हुए 'पुनर्प्रशिक्षण' की व्याख्या कीजिए।
- (vii) 'ऑन द जॉब ट्रेनिंग' को परिभाषित कीजिए।
- (viii) अंतर्जात तथा बहिर्जात वृद्धि में क्या अंतर है ?
- (ix) श्रम मांग पूर्वानुमान की दो तकनीकियों का वर्णन  
कीजिए।
- (x) उचित उदाहरण देते हुए गैर-मौद्रिक प्रोत्साहन का वर्णन  
कीजिए।
- (xi) दक्षता मजदूरी क्या है ?
- (xii) मजबूत सिगनल तथा कमजोर सिगनल में क्या अंतर है ?



(xiii) प्रवसन की परिभाषा दीजिए।

(xiv) क्या अन्तर्राष्ट्रीय प्रवसन कल्याण को बढ़ाता है ?

(xv) श्रम बाजार विभेद के विभिन्न प्रकार समझाइए।

### इकाई-I

2. भारत की तरह अधिक जनसंख्या वाले देश के लिए मानव संसाधन विकास का महत्व पर एक विस्तृत टिप्पणी लिखिए।
3. मानव संसाधन सूचना व्यवस्था का वर्णन कीजिए।

### इकाई-II

4. मानव पूँजी में निवेश के बेकर के मॉडल का आलोचनात्मक विश्लेषण कीजिए।
5. रोमर का अंतर्जात वृद्धि मॉडल की व्याख्या कीजिए।

### इकाई-III

6. मानव संसाधन बाजार में भुगतान योजना कैसे स्थापित की जा सकती है ?
7. श्रम बाजार में सरकार की क्या भूमिका है

### इकाई-IV

8. प्रवसन की उभरती चुनौतियों का वर्णन कीजिए।
9. भेदभाव के लिए बेकर का रुचि (Taste) मॉडल तथा सांख्यिकी भेदभाव के सिद्धान्त की तुलना कीजिए।

ਨੋਟ : ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ :1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਹਿਤ ਕੁਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ । ਹਰ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣੋ।

1. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

- (i) ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (ii) ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ ।
- (iii) ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਲਈ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਓ ।
- (iv) ਕੋਈ ਦੋ ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਲਿਖੋ ।
- (v) ਮਾਨਵ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਦੋ ਮਾਪ ਲਿਖੋ ।
- (vi) ਉਚਿੱਤ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਨਰ ਪ੍ਰੀਖਣ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।
- (vii) ਆਨ ਦ ਜੋਬ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ।
- (viii) ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਤ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?
- (ix) ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਮੰਗ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ ।
- (x) ਉਚਿੱਤ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੈਰ-ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ ।
- (xi) ਯੋਗਤਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕੀ ਹੈ ?
- (xii) ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਕੇਤ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੰਕੇਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ?

(xiii) ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ।

(xiv) ਕੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ?

(xv) ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅੰਤਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਮਝਾਓ।

### ਇਕਾਈ-I

2. ਭਾਰਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ।
3. ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਸੂਚਨਾ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

### ਇਕਾਈ-II

4. ਮਾਨਵ ਪੂੰਜੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਬੇਕਰ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।
5. ਰੋਮਰ ਦਾ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਵਿਧੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

### ਇਕਾਈ-III

6. ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਾਧਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਾਨ ਯੋਜਨਾ ਕਿਵੇਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?
7. ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ

### ਇਕਾਈ-IV

8. ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੀਆਂ ਉੱਭਰਦੀ ਚੁਨੌਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
9. ਭੇਦਭਾਵ ਲਈ ਬੇਕਰ ਦਾ ਰੁਚੀ (Taste) ਮਾਡਲ ਅਤੇ ਸੰਖਿਅਕੀ ਭੇਦਭਾਵ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ।